ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՆԵՐԿԱՅ 1889 ԹՒԻՆ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է:

Բացված է կէս տարվայ բաժանորդագրութիւնը:

«Մշակի» տարեկան գինն է—10 ր., կէս տարվանը—6 րուբլի:

Գրվել «Մշակին» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարոնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, տուն Թամամշեվի):

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Ցեցերի» հեղինակի մեղան. Նամակ Դարաչիչագից. Նամակ Ախալցխայից. Նամակ խմբագրին. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մուսա-պէյի աղերսագիրը. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Խաղողի որթի հիւանդութիւն.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ՑԵՑԵՐԻ» ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՄԵՂԱՆ

«Մշակի» ներկայ համարում տպագրելով պ. Պերճ Պռօշեանի պատասխանը մեր աշխատակից պ. Հ. Առաքելեանի «Ցեցեր» վերնագրով յօդուածին, որ տպագրված է «Մշակի» № 68-ի մէջ, և միջոց տալով պ. Պռօշեանցին իրան պաշտպանելու, հարկաւոր ենք համարում ասել հետևեալը: Պ. Պռօշեանց սխալվում է, պնդելով, որ պ. Առաքելեան իբր թէ դիտմամբ աղաւաղել է «Ցեցերի» հերոսների խօսքերը, «Մշակի» յօդուածում առաջ էին բերված ոչ թէ «Ցեցերից» վերցրած խօսքեր, այլ միայն ընդհանուր միտքը, և այդ պատճառով էլ այդ խօսքերը չակերտների մէջ չեն դրված, և զուր է կարծում պ. Պռօշեան թէ դ ի տ մ ա մ բ պ. Առաքելեան չակերտներ չէ դրել: Առաքելեանի յօդուածում ասված է. «այդ դպրոցում (Վարագում) աշակերտները վարժվում էին երեսուն և եօթ տեսակ ձեռագիր կեղծել. Հայրիկը գիտէր և պատուիրեց գէթ ի չարն չը գործ դնել»:

Որ այդ միտքը ճիշդ է, այդ երևում է նոյն իսկ «Ցեցերի» հետևեալ խօսքերից, որ բերում ենք բառ առ բառ. «Անգամ մ'ալ Հայրիկ տեղեկացաւ, շատ վշտացաւ և պատուիրեց գէթ ի չարն գործ չարկանել» (եր. 140): Հայրիկ, այն Հայրիկ, որին մենք ենք ճանաչում, ոչ թէ պէտք է պատուիրէր «ի չարն գործ չարկանել», այլ անպայման պէտք է արգելէր այդպիսի վարմունքը: Եւ վերջապէս եթէ տ ե ղ ե կ ա ց ա ւ, այդ կը նշանակէ գ ի տ է ր. ուրեմն բ ա ռ ա խ ա ղ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր անելը միանգամայն աւելորդ է, իսկ պ. Առաքելեանցին մեղադրել այն բանում, որ «նա դիտմամբ աղաւաղել է», ինչպէս ասում է պ. Պռօշեան, կը նշանակէ առնուազն զրպարտել:

Կանգ առնել պ. Պռօշեանի պատասխանի միւս կէտերի վրա, մանրամասնօրէն խօսել այն բանի վրա, թէ այդպիսի մի յօդուած գրելով Հայրիկի պաշտելի անձնաւորութեան մասին, պ. Առաքելեան ժ ո ղ ո վ ր դ ա կ ա ն ո ւ թ ի ւ ն ձեռք բերելու նպատակ չէր կարող ունենալ, ինչպէս կարծում է պ. Պռօշեան, որովհետև եթէ այդ բանի վրա չը գրէր պ. Առաքելեան, այն ժամանակ կը գրէր մէկ ուրիշը *). բացատրել, որ այդ հարցը առընչութիւն չունի որ և է անձնաւորութեան հետ, ինչպէս տրամադրված է կարծել «Ցեցեր» գրքի հեղինակը, վերջապէս մատնանիշ անել այն հանգամանքի վրա, որ պ. Պռօշեան իր պատասխանով չէ հերքում «Մշակի» մէջ տպագրված յօդուածի այն կէտերը, որոնք վերաբերում են ընդհանրապէս Հայրիկի աշակերտներին, որոնց վրա շատ մեծ կեղտ են գցում միմիայն «Ցեցերի» 137 երեսում տպագրված տողերը,—մենք բոլորովին աւելորդ ենք համարում:

Եւ ահա թէ ինչու:

«Ցեցերի» հեղինակը «Մշակի» ներկայ համարում տպագրված պատասխանով հրապարակապէս յայտնում է, որ ինքն երբէք միտք չէ ունեցել առաւել ցցելու Հայրիկի վրա, որ ինքն խոնարհվում է Հայրիկի մեծութեան և նրա լուսաւոր գործունէութեան առաջ. որ իր նկարագրած տիպերը Հայրիկի աշակերտները չեն. որ ինքն ոչ թէ Հայրիկի իսկական աշակերտների դէմ է, այլ մի որ և է վանեցի խոյամանկ գնթունու դէմ. և որ ինքն վերջապէս շատ պատկառանքով է նայում «անկեղծ հայրենասիրի, սիրելի Հայրիկի» վրա, որի «նուիրական բարձր գաղափարների քայլ առ քայլ հետևող» է ուզում լինել պ. Պռօշեան:

Շատ ուրախ ենք:

Արդ՝ ինչ էր մեր նպատակը: Մեր նպատակն էր և եղել է թոյլ չը տալ, որ որ և է մէկը, լինի դա մի վիպագրող, թէ մի ամսագիր, թոյլ տայ իրան առաւել ցցելու մի այնպիսի մարդու վրա, ինչպիսին է Հայրիկը: Մենք «Ցեցերի» մէջ մի այդպիսի տրամադրութիւն տեսանք, անմիջապէս բողոքեցինք դրա դէմ և այսօր պ. Պռօշեան, Ցեցերի» հեղինակը հրապարակով յայտնում է, որ ինքն Հայրիկի անձնաւորութեան և նրա գործունէութեան դէմ մի այդպիսի պախարակելի դիտաւորութիւն երբէք չէ ունեցած:

Մեզ մնում է միայն «Ցեցերի» ընթերցողների ուշադրութիւնը հրաւիրել Պռօշեանի այս հ ր ա պ ա ր ա կ ա կ ա ն խ ո ս տ ո վ ա ն ո ւ թ ե ա ն վրա, որից հետևում է, որ «Ցեցերի» մէջ Խրիմեանի գործունէութեան մասին յայտնած մտքերը ա ն գ ի տ ա կ ց ա կ ա ն մի վարմունք պէտք է համարել, և սրանով վերջացնում ենք մեր խօսքը մի փառաւոր վերջակէտ դնելով:

*) Իբրև ապացոյց, թէ ինչ տպաւորութիւն է թողել «Ցեցերը», իբրև նմուշ մենք առաջ կը բերենք միմիայն մի հեռագիր, որ ստացել ենք Կարսից, 11 անձանց ստորագրութեամբ: Ահա այդ հեռագիրը. «Մեր հոգու ամբողջ զօրութեամբ բողոքում ենք Պռօշեանցի տգեղ վարմունքի դէմ, որին քաջալերում է «Մուրճի»-ի խմբագրութիւնը, և որով նա կեղտ է ուզում գցել ամենից յարգված Հայրիկի լուսաւոր գործունէութեան վրա: Գրականական թզուկների չարամտութիւնը անզօր է, բայց վրդովեցուցիչ»:

ՆԱՄԱԿ ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ

Յունիսի 19-ին

Այս կողմերում հացահատիկների գինը կրկին սկսեց բարձրանալ և այն էլ այս անգամ յատկապէս գիւղական ազգաբնակութեան վարմունքի շնորհով: Չը նայած, որ այս տարի ոչ մի առևտրական և ոչ մի կապալառու իր ոտքը չէ դրել Դարաչիչագի սահմանի վրա, մի որոշ քանակութեամբ ցորեն կամ գարի ժողովելու կամ արտահանելու համար, և դրանցից ոչ առաջինը և ոչ վերջինը մասնակից չէ եղել հացի թանգութեան, դարձեալ հացի գինը, ինչպէս ասեցինք, միանգամից բարձրացաւ, այնպէս որ խալվարը 30—32 րուբլի արժեցող ցորենը մի որ և է կարճ միջոցում, այն է մի 15 օրվայ ընթացքում դառաւ 48—50 րուբլի: Հացի թանգութիւնը առաջ եկաւ նոյն իսկ գիւղացի հաց գնող և վաճառողներից: Երբ գիւղացին կամենում է իր ընտանիքի համար հաց գնել, նա նախ դիմում է իր հաց ունեցող հարևանին և նրանից ուզում է հաց առնել: Այս վերջինս կամ շատ դժուարութեամբ է խոստանում նրան իր ցորեն տալը, գնահատելով նրան անմատչելի գներով և կամ բոլորովին չէ խոստանում, մտածելով թէ մի գուցէ արժողութիւնից մի քանի կոպէկ պակաս վճարէ: Աղքատ գիւղացին դրանից յոյսը կտրած ստիպված է լինում անցնել մի ուրիշ գիւղ դարձեալ նոյն նպատակով և նա այդտեղ առնում է իր ցանկացածը, ի հարկէ, վճարելով մի կամ երկու րուբլի մ ա ղ ա ն դ ա յ ի ց աւել: Բաւական է հացատէր գիւղացուն խալվարին մի րուբլի արժողութիւնից աւելի վճարել, այդ արդէն թանգութեան նշան է, և երկրորդ առնողը՝ երկու, իսկ երրորդը՝ երեք րուբլի աւելացնելով, այն հետևանքն է ունենում, որ հացի գինը հասնում է թանգութեան ծայրին: Հասկանալի է, որ երբ ցորենի գինը սկսում է բարձրա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԽԱՂՈՂԻ ՈՐԹԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Երևանեան նահանգից լսվող յաճախակի գանգատները խաղողի «թոյ» անուանված հիւանդութեան դէմ, որը վերջնականապէս ոչնչացնում է խաղողի որթերը, առիթ են տալիս մեզ խօսելու այդ հարցի մասին և հետևեալ պատճառով: Կովկասում խաղողի որթերի հիւանդութիւնների հետազօտութեան համար նշանակված պետական կալուածների մինիստրութեան լիազօր Շավրօվի հաղորդած տեղեկութիւններից յետոյ այդ հարցը այլ կերպարանք է ընդունում:

Բանից դուրս է գալիս, որ Երևանեան նահանգում տարածված է ոչ թէ «թոյ», այլ ա ն տ ր ա կ ն օ զ ա ասված հիւանդութիւնը, որը իր հասցրած վնասով գերազանցում է թէ «միլդիու» և թէ «թոյ» հիւանդութիւններից: Այդ պատճառով մենք անհրաժեշտ ենք համարում մի քանի տեղեկութիւններ հաղորդել Երևանի գինեգործներին, որոնք կը կամենան կռուել այդ չարիքի դէմ: Ա ն տ ր ա կ ն օ զ ա ն, որպէս միլդիու և թոյ հիւանդութիւնները, իրանց սկիզբն առնում են միկրոսկօպիական սնկից (Sphaceloma ampelinum), որը սև բծերի կերպարանքով երևում է որթի կանաչ մասերի (ջահել շառաւիղների, տերևների և խակ խաղողի) վրա: Բծերից մի քանիսը նման են կանոնաւոր շրջանակների և բոլորովին սև են, միւսները երկար ձև ունեն, անկանոն են և շրջապատված են սև շրջագծով: Նախ և առաջ տերևների վրա երևում են սև կէտեր, որոնք գնալով մեծանում են, բիծ են դառնում և ուտում են տերևը, այնպէս որ տերևը ծածկվում է մի շարք ծակերով: Այդ աւերմունքները կարող են արգելք դառնալ կանաչ ճիւղերի աճմանը, որոնք կարծես թէ կուչ են գալիս, տերևները ծալվում են և չորանում են: Իսկ ինչ որ վերաբերում է խաղողին, այդ վերջինը այլ ևս հիւթով չէ լցվում և սևանում է, և ապա չորանում: Այդպիսով երբեմն խաղողի բերքը կատարելապէս փչանում է:

Ա ն տ ր ա կ ն օ զ ա հիւանդութիւնը զարգանում է մանաւանդ անձրևային տարիներում, խոնաւ և ցածր հողի վրա, ուր յաճախ են պատահում մառախուղներ և ցօղ: Անտրակնօզայից ազատվելու համար երկու տեսակ բժշկութիւն կայ. 1) հիւանդութեան առաջն առնելու միջոցներ և 2) բժշկութիւն՝ հիւանդութիւն յայտնվելուց յետոյ: Եթէ խաղողի պլանտացիան գտնվում է խոնաւութիւնը պահպանող ստորոտներում, այն ժամանակ հարկաւոր է դ ր ե ն ա ժ, այսինքն պլանտացիաների երկայնութեամբ մի շարք արխեր, որոնք սաստիկ անձրևների և գարնանային հեղեղների ժամանակ դէպի իրանք քաշէին ջուրը, որը սովորաբար կանգնում է և լճակներ գոյացնում:

Բայց բժշկութեան մի շատ արմատական միջոց կայ, որը գործադրվում է Ֆրանսիայում: Բուսականութեան հանգստի ժամանակ, որթահատութիւնից յետոյ, խաղողի որթի բունը և ճիւղերը թրջում են երկաթի արջասպի թանձր խառնուրդով: Այս միջոցը շատ դիւրին է և մատչելի իւրաքանչիւրին: Երկաթի արջասպի կանաչ բիւրեղները, որոնք ծախվում են գեղատան պահեստներում (սխալմամբ չէ պէտք է վերցնել ծծմբապղինձ (կապոյտ քար, պղնձի արջասպ, որ գործ է ածվում միլդիուի դէմ), պէտք է լուծել եռացող ջրի մէջ մինչև յագենալը, և այդ խառնուրդից 50% վերցրած՝ նոյնպէս պէտք է լուծել մաքուր ջրի մէջ, այնպէս որ պէտք է վերցնել 2 վեդրօ ջուր և 1 վեդրօ խառնուրդ: Այդ խառնուրդով պէտք է թրջել խաղողի որթի արդէն կտրած ճիւղերը և բունը մինչև ծիլերի երևալը: Թրջում են կամ կապերտից պատրաստած վրձինով կամ Րիլէի (Riley) գործիքով, որ պատրաստվում է Ֆրանսիայում Vermorel á Villefranche (Rhône) մօտ: Պ. Սկանդինսկին առաջարկում է, որ ծծմբաթթուտը խառնուրդի մէջ 1%-ից աւել չը լինի: Այս ձևի բժշկութեամբ ձմեռվայ սաղմերը ոչնչանում են:

Բժշկութիւն խաղողի հիւանդութեան ժամանակ: Երկրորդ շատ գործածական միջոցը հիւանդութիւնը յայտնվելու ժամանակ, Վիալայի առաջարկած միջոցն է: Հիւանդութեան յայտնվելու ժամանակ կամ աւելի վաղ, մայիս ամսին, երբ կանաչ շառաւիղները 3—4 վերշոկ երկարութիւն ունեն, հարկաւոր է թփի կանաչ մասերի վրա ցանել ծծմբի և կրի փոշիացած խառնուրդը: Եթէ հիւանդութիւնը դրանից չէ անցնում, այլ ընդհակառակն աւելանում է, այն ժամանակ 15 օրը մի անգամ մի և նոյնը կրկնում են, մինչև որ հիւանդութիւնը վերջանում է:

Պէտք է վերցնել $^4/_5$ մաս ծծումբ և $^1/_5$ մասը մանր փոշիացած կիր և այս բաղադրութիւնը լաւ խառնել. օրինակ, 32 ֆունտ ծծմբի համար հարկաւոր է 8 ֆունտ կիր. հետևեալ կրկնողութիւնների ժամանակ կրի քանակութիւնը խառնուրդի մէջ շատացնում են և $^1/_5$-ի տեղը վերցնում են $^3/_5$, այսինքն 24 ֆունտ կրի համար վերցնում են 16 ֆունտ ծծումբ: Փոշիացումն կատարում են փուքսերով «թոյի» (oidium) համար, որը կարելի է գնել, ինչպէս և ծծումբը ու ծծմբաերկաթը, Թիֆլիսում, կովկասեան դեղատան ապրանքների պահեստում: Անհրաժեշտ է, որ մշակները աչքապահ ակնոցներ գործ դնեն, ապա թէ ոչ թոզը աչքերին կը վնասէ: Փոշիացումն պէտք է կատարել պարզ եղանակին, երբ ցօղը կանցնի: Փոքրիկ քամին աւելի նպաստում է բժշկութեանը, հաւասարաչափ տարածելով փոշին թփի մակերևոյթի վրա: Պարզ եղանակին բժշկութիւնը կարելի է ամբողջ օրը շարունակել: Այս միջոցի նպատակայարմար լինելը մենք անձամբ տեսանք, երբ Լէնկօրանի գաւառում պարապում էին խաղողի այգեստաններում միլդիուի, անտրակնօզի և թոզի բժշկութեամբ: Լէնկօրանի գաւառում անտրակնօզա հիւանդութիւնը զգալի վնասներ արեց շրջակայ այգեստաններին. տերևները կուչ եկան և չորացան, դեռահաս շառաւիղները և խաղողը նոյնպէս սևացան և շուտով չորանալու վրա են: Այն ինչ այն այգեստանները, որտեղ իր ժամանակին գործ դրվեցան միջոցներ հիւանդութեան առաջն առնելու համար, ամենալաւ դրութեան մէջ մնացին: Անտրակնօզա հիւանդութեան դէմ կռուելու համար աւելի լաւ է երկու միջոցներն էլ գործ դնել միասին, բայց նախադասելի է աւելի երկրորդ՝ արմատական միջոցը:

Գիւղատնտես իշխան Վ. Բէհբութեան

նալ, հէնց սկզբից ցորեն ծախող գիւղացիները միմեանց հետ խորհրդակցելով հետեւեալ եզրակացութեանն են հասնում, թէ երէկ ցորենի խալվարը 35 րուբլի էր ծախւում, այսօր 40 է, իսկ վաղը անշուշտ 50 րուբլուն կը հասասրի, ուստի վճռում են որքան հնար է պինդ պահել: Եւ այդպիսով հացատէր գիւղացին այդպիսի եզրակացութիւններով ղեկավարվելով, շարունակում է պինդ պահել հացը, որպէս զի աւելի թանգ գնով վաճառէ, որից և առաջ է գալիս թանգութիւն: Հետեւաբար նա չէ մտածում, որ թանգութեանը շուտով կը յաջորդէ և էժանութիւն և կը կատարվի Թուրքի այն առածի իմաստը, որը կարծես յատուկ դրա համար է ասված, որտեղ թանգութիւն—այնտեղ և էժանութիւն:

Ճշմարտութիւնը չը յեղափոխելու համար, հարկաւոր է պարզ խոստովանել, որ հացի թանգութեան միջոցին, հացատէր վաճառականներից աւելի հեշտութեամբ կարելի է հաց գնել, քան թէ գիւղացիներից, որոնց աչքը, ինչպէս ասում են, շատ վախ է ընկել: Որովհետև վաճառականը նոյն իսկ իր սեփական շահերի տեսակէտից գիտէ թէ ինչ պատճառներով առաջ է եկել և ինչ հետեանքներով կը վերջանայ այդ թանգութիւնը, ուստի կը շտապէ օր առաջ վաճառել իր ունեցած հացը և կը բաւականանայ նրա քիչ աշխատանքով, մանաւանդ այն միջոցին, երբ հացաբոյսը սկսում է հասունանալ: Տասն օր առաջ Գարաչիչագում խալվարը 50 րուբլով ցորեն դժուարութեամբ էր ձեռք բերվում, իսկ այժմ վաճառականներից շատերը սկսեցին նոյն իսկ Ազատաֆայից հաց բերել Երեւան և Գարաչիչագ վաճառելու, որը բաւական զարկ տվեց հացի էժանութեան: Այսօր ամենամաքուր ցորենի խալվարը 40 րուբլիով դեռ չէ ծախվում, և հետզհետէ շարունակվում է հացի գինը պակասել:

Գ. Ս.

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ

Յունիսի 21-ին

Ներկայ տարվայ սկզբում առիթ ունեցանք հրաւիրելու հասարակութեան ուշադրութիւնը մեր ս. Փրկիչ եկեղեցու երեցփոխանի վրա, յայտարարելով, որ նրա հաշուետուները մարդասիրաբար հրաժարվել են երեցփոխանական հաշիւները քննելուց և վաւերացնելուց, այնպէս որ այդ երեցփոխանը իր գործունէութեամբ արդէն յարուցել է հասարակութեան մէջ կասկածանք և թերահաւատութիւն: Թէպէտ մեր ձայնն արձագանք գտաւ և շուտով նոր ընտրութիւն եղաւ և հին երեցփոխանին յաջորդեց նորը, սակայն կարծողներ եղան թէ մեր ասածները գրպարտութիւն են պարունակում: Ուրեմն թող խօսեն հետեւեալ փաստերը:

Հին երեցփոխանի հաշուետուների հրաժարվելով, նորընտիր հաշուետուներին վիճակվեցաւ հին հաշուեմատեանները վերստուգելու և վաւերացնելու: Նորընտիր հաշուետուները քննելով երկու տարվայ և երկու ամսվայ հաշիւները, իրանց բացատրութիւնները արձանագրութեամբ յանձնեցին հոգևոր կառավարութեան: Մեր նպատակը չէ դուրս բերել այստեղ, թէ որքան նուազ եկամուտ է ունեցել եկեղեցին համեմատաբար միւս երեցփոխանների ժամանակամիջոցից, այլ արձանագրութեան միջից մի քանի յօդուածներ կը քաղենք, որով յայտնվում է 86—89 թւականների մեր երեցփոխի գործունէութեան ինչ լինելը: 1) Ութն հատ պետական գանձարանի տոկոսաբեր թղթերի ժամանակամիջոցը լրանալով և երեցփոխը չը փոխելով յիշեալ տոմսերը նորերի հետ, մի տարի և վեց ամիսների տոկոսներից (մօտաւորապէս 40 րուբլի) զրկվում է եկեղեցին: 2) Ներքին փոխառութեան խաղարկութեան մի տոմսը № 17512—49 1887 թւականի սեպտեմբերի մէկին տիրաժ ընկնելով, երեցփոխը փոխանակ ներկայացնելու յիշեալ տոմսը ապահովացնող գրասենեակին և ստանալու կուրսի գնով արժէքը, կամ փոխարինել մի այլ տոմսի հետ, նա, անտարբերութեամբ մինչև անգամ տիրաժ ընկած տոմսը կրկին ապահովացնում է գրասենեակներում: Այժմ յայտնվելով այս սխալը, եկեղեցին կորցնում է աւելի քան 130 րուբլի եւս: 3) 1887 թւականի ելից բաժնում երեցփոխանական գրասենեակի ծախսերը քերվելով, իւրաքանչիւր ամսում փոխանակ եօթն րուբլի (ինչպէս եղել է և 1886 թւականում) սրբագրված է տասն և հինգ րուբլի: Բայց մատեանի ներքևի տողանցքում բոլոր թերթերի շարունակութեան վրա արձանագրված է.... «գոր ինչ վերաբերի ծախուց երեցփոխանական գրասենեակի իմոյ, տես ելից մատեանի ընդ համարօք 15, 32, 46, 71, 90, 104, 115, 128, 149, 169, 189 և 202, գրագիրն իմ, փոխանակ գրելոյ զամսօրեայ ծախսն տարւոյս ըստ զօրութեան համախօսական վճռոյ հայ հասարակութեան քաղաքիս կայացելոյ 'ի 5-ն յունուարի այսր ամի տասն և հինգ րուբլի արծաթի, գրեալ էր եօթնեօթն րուբլի արծաթի, և փոխանակ ուղղելոյ զայդ առանձին ծանօթութեամբ իւրաքանչիւրն ելն, անգիտակցաբար և պարզամտութեամբ քերեալ էր զայս ծախսն զեօթըն րուբլիս փոխարինելով 'ի 15 րուբլի, վասն որոյ 'ի յաւաստութիւն վերագրելոյ ստորագրեմ, 31-ն դեկտեմբերի 1887 ամի Ախալցխայ. երեցփոխ ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ».... Այդ համախօսական վճիռը թէ երբ է կազմված, ուր, և ում մօտ է գտնվում՝ հաշուետուներին նոյնպէս յայտնի չէր: Ի նկատի պէտք է ունենալ և այն հանգամանքը, որ համախօսական վճիռն իբրև թէ կազմվել է տարվայ սկզբում, իսկ բացատրութիւնը գրված է դեկտեմբերի 31-ին, ուրեմն ամբողջ տասներկու ամիս երեցփոխանն ինքն էլ չէ իմացել իր համախօսական վճռի զօրութիւնը և յանկարծ տարվայ վերջում խելքի է եկել: Թողնում ենք 4—5 կէտերի զանցառութիւնները, որոնք վերաբերում են իր իրաւունքի սահմանից դուրս միանուագ եկեղեցական գումար ծախսելուն: Վերջապէս երեցփոխը առանց տեղական հոգևոր իշխանութեան համաձայնութեան և գիտութեան առել է եկեղեցական գումարից N. N. մի հարիւր րուբլի: Վիճակային կոնսիստորիան հրամանագրել է հոգևոր կառավարութեան պահանջել այդ գումարը երեցփոխից և մուցնել մոլից բաժնում. բայց երեցփոխը մինչև այժմ չէ յանձնած յիշեալ գումարը և զանազան պատճառաբանութիւններով հրաժարվում է յանձնելուց»:

Կարծում ենք, այսքանն էլ բաւական է:

Ր.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, յունիսի 26-ին

«Մշակի» № 68-ի մէջ պ. Հ. Առաքելեանը գրել է մի յօդուած իմ նոր լոյս տեսած «Ցեցեր» վէպիս մասին՝ «Ցեցեր» վերնագրով: Բնական է, ես ամենայն յափշտակութեամբ կարդացի՝ լսելու վերջին աշխատութեանս մասին անդրանիկ կարծիքը: Դժբաղդաբար պ. Առաքելեանի գրուածքը չէր մի քննադատութիւն, այլ մի յարձակմունք ընդդէմ նախ «Մուրճ» ամսագրի և ապա իմ: Պ. Առաքելեանը թողած «Ցեցերիս» բովանդակութիւնը՝ կծու կշտամբանքներով մեղադրանքներ է կարդում «Մուրճին», որ իր էջերի մէջ գետեղել է «Ցեցերս»՝ մի այնպիսի գրուածք, ուր իբր թէ ես աշխատել եմ ապացուցանել, թէ «Հայրիկը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի խաբեբայ, մի արկածախնդիր, մի անբարոյական գործիչ»: Այնուհետև, ներբողներով սկսում է ապացուցանել Հայրիկի արժանաւորութիւնները, «բու» է կոչում հակառակը մտողին, պասկվիլ է անուանում գրուածքս և կամենում է փաստերով հաստատել իր ասածները, մատնացոյց անելով (թէև գիտակցաբար առանց չակերտների արտագրած) «Մուրճի» 389 երեսից հետեւեալ տողը. «Հայրիկը գիտէր այդ, (թէ իր աշակերտները ձեռագիրներ են կեղծում), և պատուիրեց գէթ ի չարն չը գործ դնել»: Այս առողը Վարագից եկած մի խաբեբայ է Գնթունի ազգով, որ իրան քարոզում է Հայրիկի աշակերտ:

Այժմ տեսնենք՝ որքան բարեխղճաբար է վարվել պ. Առաքելեանը: Բացէք «Մուրճի» 389 երեսը և վերոգրեալ տողերը կը գտնէք՝ ահա թէ ինչպէս. «Մենք 37 տեսակ գրութեան մէջ վարժւած ենք, Վարագ՝ դպրոցն այդպիսի վարժութիւններ կընէինք Հայրիկէն գաղտնի, անգամ մ'ալ Հայրիկ տեղեկացաւ, շատ վըշտացաւ և պատուիրեց գէթ ի չարն գործ չարկանել»: «Մուրճ» երես 389 «Ցեցեր» վերնագրով գիրքս, երես 140: Եւ որովհետև ապացուցվեց, որ պ. Առաքելեանը դիտմամբ իր փաստերն աղաւաղում է առանց, գոնէ, համառօտապէս գրուածքիս բովանդակութիւնը պատմելու, ես հարկաւոր եմ համարում ընթերցողին մի կարճ գաղափար տալու համար նոյնն անել, թողնելով դատաստանը ուրիշներին:

Արարատեան դաշտում, Օ. գիւղում մի Բալասան աղայ պարապելով վաշխառութեամբ՝ ժողովրդի արիւնսում տիրուկն է դառնում՝ մտնելով նրա ներքին հասարակական գործերի մէջ:

Այս ամենը կատարում է նա մի հաւատարիմ կաշառակեր տանուտէրի, մի խարդախ քահանայի և վանից եկած մի չրջմոլիկ գրագիր վարժապետի ձեռքով: Այս գրագիր վանեցին է, որ շարժել է իմ դէմ պ. Առաքելեանի զայրոյթը, որովհետև ես գրել եմ, որ նա եկել է Վանից Հայրիկի և ուրիշ տաճկաստանցի վանահայրերի իսկական կամ կեղծ յանձնարարականներով, սրբերի պատկերներով, մոմոտ թղթերով, առաջին իսկ եկած օրը մտնում է եկեղեցի, սուտ ճգնաւոր է ձեւանում, հռչակում է իրան Հայրիկի աշակերտ, նրանից ուղարկված, բերում է ժողովրդին Հայրիկի «ողջոյն և օրհնութիւնը» և այս խաչագողական խաբեբայութեամբը ընդունելութիւն է գտնում Օ. գիւղումը, գրագիր, վարժապետ է դառնում և իր անթիւ խարդախութիւններով տանուտէրի և Բալասան աղայի հետ միացած՝ «Ցեցերիս» գլխաւոր ցեցերից մինն է դառնում: Թէ որ աստիճան ժողովուրդը զզուած է վանեցի Գնթունուց և իր նման տարեկան հարիւրաւոր Արարատեան աշխարհը լցուածներից, տանուտէր Խուլօյի բերանով բաւականին զգալի կերպով արտայայտվում է, որ բառացի արտագրել է պ. Առաքելեանը, կարծելով թէ այդ մի նորահնար սաութիւն է, թէ ես կուրանամ կամ կը մերժեմ: Խուլօն մի առ մի թւում է Գնթունու երեսին այդ եկողների զանազան տեղերում գործած չարութիւնները, անիծում է նրանց եկած ճանապարհը և իր կատարեալ զզուանքն է յայտնում: Ահա այս վանեցի Գնթունուն նկարագրելու համար ես ենթարկվել եմ պ. Առաքելեանի բարկութեանը. նա այս բանում տեսնում է Հայրիկին անպատված, թէ ինչու համար Գնթունին պէտք է իրան վանեցի կոչի, մանաւանդ թէ և Հայրիկի աշակերտ, թէ ինչպէս եմ յանդգնել ես «Ցեցերիս» հերոս ցեցերի հետ, որպիսին են Բալասան աղա ցեցապետը, քահանան, տանուտէրը, գիւղական փաստաբաններն և այլն, ես նկարագրել եմ մի վանեցի խաբեբայ, արկածախնդիր, մի սուտ ճգնաւոր, մի խարդախ, որ իւղոտ պատառ ձեռք բերելու համար Հայրիկի անունն իրան միջոց է չինում և ստորաքարշութեամբ արատիք բերում հայլին սիրելի ամենաժողովրդական հոգևորականին:

Մոլորվում եմ մտածելով, ինչ էր ուզում պ. Առաքելեանը. լաւ էր, եթէ այդ չարագործները անյայտ մնային մամուլի տեսութիւնից և Հայրիկի անունը իրանց անպատուաբեր գործերով շարունակէին կեղեքել ժողովուրդը և դրանով պղծեցնել այն պատկառելի մարդուց ժողովրդի սէրն ու համակրանքը: Թող ներուի ինձ ասել, որ խայտառակելով վանեցի Գնթունիներին մեծ ծառայութիւն եմ արել, ընդ միշտ ազատելով դրանով Հայրիկի սիրելի անունը նախատվելուց. դրանով բարձր եմ պահել 30 տարուան մի գործիչի, մի անկեղծ հայրենասիրի անունը, որի նուիրական բարձր գաղափարների քայլ առ քայլ հետեւողն եմ: Ես հաւատացած եմ, որ ինքը սրբազան Հայրիկն ուրախ կը լինի և այսուհետև իրան բնորոշ առաքինական բարեսրտութեամբը և ժողովրդասիրութեամբը ի սէր իրան սիրող հայ ժողովրդի կը զրկէ խաբեբաներին իր սրբատառ յանձնարարականներից, որոնց ծայրը մինչև Թիֆլիս է հասել: Բայց թէ կան արդարև Հայրիկի անունով եկողներ, նրա աշակերտներ հռչակւող վանեցիներ կամ ձեւացող վանեցիներ, ձեռագիրներ կեղծելը պարծանք համարողներ:—Այո, կան և հարկաւոր եղած ժամանակ ես կարող եմ յականէ յանուանէ մատնացոյց անել մեծամեծ փաստերով, հաստատ ապացոյցներով և կենդանի վկայութիւններով, կը հաստատեմ թէ ինչպէս նրանք շահամոլութիւնը ծայրայեղութեան հասցրին և հասցնում են, թէ ինչպէս նրանք ամեն մի համակրելի դէպքից օգուտ քաղելով զանազան բարեգործական հաստատութիւնների գործակալներ են հանդիսանում կեղծ վկայագիրներով և իրանց գրպանը պարարում: Չերկարացնենք. վէպիս վերջում Գնթունու յիշատակարանում ակնարկված տողերը անուրանալի ճշմարտութիւններ են:

Բայց միթէ մեղաւոր է Հայրիկը, որ ճարպիկ շահամոլ խաբեբաները օգուտ են քաղում նրա անունից, գիտենալով որ նրա անունն է միակ միջոցը՝ հնձել իրանց օգտին առատ հունձ:—Այո, ասում է պ. Առաքելեանը, մեղաւոր է, որովհետև այն եղեռնագործներն իրանց Հայրիկի աշակերտ և վանեցի են կոչում, ուստի և դու դատապարտելի ես, որ վանեցու վատ տիպ ես ստեղծել:—Ո՛չ, պնդում եմ ես, իմ գրուածներս Հայրիկի անունը սուրբ պահելու են ծառայում և ես դրանով մի մազաչափ արատիք չեմ բերում, չեմ նսեմացնում Հայրիկի փառքը. պնդում եմ, որ վերոյիշեալ քստմնեցուցիչ խօսքերը պ. Առաքելեանի կողմից Հայրիկի հասցէին ուղղած, անբարեխղճութիւն է. շեշտում եմ, որ ինքը պ. Առաքելեանն էլ, շատ լաւ է հասկացել իմ միտքս, բայց դրանով նա ձըգտել է ժողովրդականութիւն ձեռք բերել, շնորհակալիքներ լսել դիւրահաւաններից: Ասում եմ, որ ինչպէս Յիսուսականները (եզուիտ) իրանց անթիւ անզգութիւններով և արարքներով արատիք չեն կարող բերել Յիսուսին, որի աշակերտ լինելու պարծանքն ունեն նրանք, այնպէս էլ մի Գնթունի անպատւութիւն չէ Խրիմեանի համար, թէ կուզ նրա իսկական աշակերտն էլ եղած լինի, թէ կուզ իր նմանների մի ամբողջ խումբ էլ հետը քարշ տուած լինի: Յիսուսի 12 աշակերտներից մէկը մատնիչ Յուդան եղաւ, և միւսն ուրացող Պետրոսը, մեծ զարմանք չէր ուրեմն, եթէ Հայրիկի աշակերտներից արժանաւոր սրբազան Գարեգին Սրուանձտեանները մատով համարելու լինէին: Իբրև զգալի ապացոյց, որ իմ նկարագրած Գնթունիները օգտվում են Հայրիկի անունից և ոչ իսկական նրա աշակերտներն են, ես խնդրում եմ ամենքից կարդալ «Ցեցերիս» մէջ վանեցու յիշատակարանից «Մուրճ» № 6, երես 913 և «Ցեցեր» գիրքս, երես 328 և 329, կամ առաւել լաւ՝ կարդալ ամբողջ յիշատակարանը, ուր 'ի միջի այլոց ասէ Ա. Ընծայնոց ազգանունով պարոն գրում է իմ հերոս Գնթունուն, թէ օգուտ քաղէք ներկայ հանգամանքներից, փողեր, նուէրներ ժողովէք, դու էլ կեր, ինձ էլ ղրկէր և այս գործերը կատարելու ժամանակ «մի մոռանար զՀայրիկ ցուցանել Առենապետ կեդրոնին, անոր անունն միակ զօրավիգն է մեր քաջակորով շահագիտական ձեռնարկութեանց»:

Ինքը Գնթունին իր կողմից հետեւեալ բացականչութիւնն է անում. «Խորամանկ Ընծայնոց, շարունակ կատէր զՀայրիկ և կը հայհոյէր, իբրև անբարեբարոյ զինքն Վարագէն վանելոյ առթիւ, այսօր նա ևեր յանուն Հայրիկի գաշխարհ կը թնդեցնէ: Վնաս չունի (շարունակում է Գնթունին). մենք ևս չենք սիրեր զՀայրիկ, բայց ի պահանջել հարկին նոյնը կընենք»:

Բարեխղճութիւնը պահանջում էր պ. Առաքելեանից վերոյիշեալ տողերն էլ արտագրել, բայց, ի հարկէ, այդ նրա գործին չէր գալ, ըստ որում այնքանը բաւական էր ապացուցանել, որ Հայրիկի անունը միակ պատրուակ է եղել զանազան Գնթունիների, Ա. Ընծայնոցների և խաչագող Թափառաշրջիկ տաճկաստանցիների համար՝ իրանց շահամոլական նպատակներին հասնելու:

Թողնելով «Մուրճին» իր մասին պատասխանելու, ես խօսքիս վերջին կրկնում եմ և երեքկնում եմ, որ Առաքելեանի կողմից Հայրիկի հասցէին ուղղված քստմնեցուցիչ բառերը կամ նոյն նշանակութիւն ունեցող մտքեր ոչ մի տեղ չը կան «Ցեցերիս» մէջ և թէ այդ ամենը կանխակալ նախապաշարմունքների հետեւանք է պ. Առաքելեանի կողմից դէպի ինձ և կամ նա արել է պարզամիտների միտքը պղտորելու աններելի դիտաւորութեամբ՝ ժողովրդականութիւն և փառք վայելելու մտքով տոգորված:

Բարև վայելէ տարած յաղթանակը:

Այսուհետև իմ կողմից այս մասին թէ պ. Առաքելեանին և թէ նրա նման մտածողներին և ոչ մի խօսք:

Պերճ Պռօշեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, յունիսի 26-ին

Մշակի № 64-ի մէջ Շուշու Բարեգործական ընկերութեան փոխ-նախագահ պ. Ջ. Իշխանեանց տպագրել է մի նամակ, որով նա փորձում է ջրել իմ հրատարակած փաստը թէ հայոց բարեգործական ընկերութեան Շուշու բաժնի վարչութիւնը գրադարանը ծախել է 80 րուբլիով: Պարոնը պնդում է, որ գրադարանը ծախված է, ոչ թէ 80 րուբլիով, այլ 100 ր. «Ձի այրել, մըկել է»: —Խոստովանում եմ իմ սխալը, որ քսան րուբլի պակաս եմ ասել: Մի հանգամանք միայն ուշադրութեան արժանի է, որ պարոնը բոլորովին անծանօթ լինելով այն գործին, որի մասին խօսում է, թոյլ է տալիս իրան մտերմաբար նկատել իմ վարմունքի մէջ «անբարեխղճութիւն». և իմ բոլոր անբարեխղճութիւնը կայանում է նրանում, որ ես չեմ ուզեցել մանաւոր անձինքների

անունները խառնել այդ խնդրի մէջ, պ. Իշխանեանին շատ լաւ յայտնի պատճառներով։ Նա խոստովանում է, որ գրադարանը ծախված է 100 րուբլիով, էլ այստեղ վիճելու ինչ կայ, ուրեմն նա հաստատում է մեր ասածը. իսկ ասել թէ այդ գրադարանը հէնց 100 րուբլի էլ արժէր, այդ կը նշանակէ ծիծաղի առիթ տալ։ Եթէ դուք, պ. Իշխանեան, չը գիտէք այդ գրադարանի պատմութիւնը և նրա արժէքը, լսեցէք և ապա ստորագրեցէք ձեզ մօտ բերած թղթերը։

Գրադարանը ոչ թէ եղել է պ. Ջեզգինիձէինը, այլ Շուշի քաղաքինը։ Այդ գրադարանի համար միայն բժիշկ Աւստամեանի ձեռով Պետերբուրգում առնված է մօտ հազար րուբլու գիրք։ Ոչ պակաս քան երկու հարիւր րուբլու գրքեր գնված են Թիֆլիսի զանազան գրավաճառանոցներից։ Բժիշկ Վէրմիշեվսկու նուիրած գրքերի արժէքը 100 րուբլուց պակաս չէ։ Գրքեր նուիրել են նոյնպէս նախկին հաշտարար դատաւոր պ. Ֆիշէր, պ. պ. Ջէզգինիձէ, Հ. Առաքելեան, Բահաթրեան, Աւստամեան և այլն և այլն։ Դեռ չենք խօսում հայ, ռուս և արտասահմանեան պարբերական հրատարակութիւնների մասին, որոնց համար հարիւր րուբլուց աւելի է ուղարկված խմբագրութիւններին։ Թէ ինչ կարժենար այս տեսակ գրադարանը, թողնում եմ դատել ընթերցողներին և նոյն իսկ պ. Իշխանեանին։ Իսկ ինչ վերաբերում է այն խնդրին թէ ես որովհետև շուշեցի եմ, ուրեմն անպատճառ պէտք է դ ու է տ երգեմ պ. Իշխանեանի հետ, այդ քաղաքացիական ազնիւ վարմունքը թողնում եմ բաժին պ. Իշխանեանին. ես ընդունակ չեմ այդ վարմունքին։

Ս. Հախումեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վաղը, ուրբաթ օր, ամսիս 30-ին. երեկոյեան մօտաւորապէս 10 ժամին կը լինի լուսնի մ ա ս ն ա ւ ո ր խ ա ւ ա ր ո ւ մ ն, որը կը շարունակվի մինչև կէս գիշեր։ Խաւարումը նկատելի կը լինի Եւրոպայում, հարաւային Ասիայում և Աւստրալիայում։ Խաւարման մեծութիւնը մօտաւորապէս հաւասար կը լինի լուսնի տրամագծի 0,48-ին։

—

Թաւրիզից արտասահմանի հայոց մի լրագրի գրում են. «Ցպարանը մասնաւոր կերպով գործում է, շատ կարելի է, որ շուտով մի ամսաթերթ հրատարակվի առաջնորդ Մխիթարեանի շնորհով»։—Դժուարանում ենք հաւատալ այդ լուրին. Թաւրիզից այդ տեսակ լուրեր շատ ենք լսել….

—

Ցունիսի 27-ին, առաւօտեան մօտ 10 ժամին, Թիֆլիսում ե ր կ ր ա շ ա ր ժ եղաւ։ Երկրաշարժի հարուածները բաւական զգալի էին։

—

Մի քանի օր է արդէն, որ Թիֆլիսի ամառային թատրոնում ներկայացումներ է տալիս Մօսկվայից եկած ռուսաց դրամատիկական խումբը։ Դա «Կօրշի» կոչված թատրոնի խումբն է. խումբը մտադիր է Թիֆլիսում էլի մի վեց կամ եօթ ներկայացում տալ։

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան ա գ է ն տ ն ե ր ի ց մէկը, ինչպէս հաղորդում է տեղական Тифл. Листокъ» թերթը, մի քանի օր առաջ փայտով խփելով Մկրտիչ Ստեփանեան անունով մշակին, կատարելապէս կուրացրել է նրա մի աչքը։ Այդ բանը հաստատված է քաղաքային բժշկի վկայութեամբ։ Ի՞նչ անուն տալ այդ վայրենի վարմունքին….

—

Վրաց «Իվէրիա» լրագիրը հաղորդում է մի դէպք, որ տեղի է ունեցել Վրաստանի գիւղերից մէկում. երկու ընտանիք՝ Բ. և Գ. Ջ. միմեանց հետ թշնամացել են, որովհետև այդ ընտանիքների մէկի մի անդամը սպանել էր Ջ. ընտանիքին պատկանող մի անդամին։ Այն ժամանակից շատ տարիներ են անցել, բայց վրէժխնդրութեան ոգին դեռ կենդանի է. այս օրերս, վրէժը առնելու համար Ջ. ընտանիքի մի անդամը կտրեց Բ. ընտանիքին պատկանող 12 տարեկան մի երեխայի ականջը. դրա փոխարէն, այս օրերս, վրէժխնդրութեամբ կտրեցին նրանց երեխայի ականջը։ Այժմ երկու ընտանիքները միմեանց դէմ կատաղած, և ոտից մինչև գլուխ զինաւորված, յարմար րոպէի են սպասում՝ իրանց թոյնը միմեանց վրա թափելու համար….

—

Մեզ գրում են ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ հետեւեալը. «Ամսիս 30-ին այստեղ սպասում են իշխան կառավարչապետին. նրան ընդունելու համար նախապատրաստութիւններ են տեսնվում։ Իշխանը այստեղից այցելելու է Սաֆարիայի վանքը, որը գտնվում է քաղաքից հօթը վերստ հեռաւորութեան վրա։ Սաֆարիայից գնալու է Աբաս-Թումանի, իսկ այնտեղից էլ Զարզըման վանքը։ Այդ վանքերը վրաց վանքեր են»

—

Պետերբուրգից «Արաքս» անունով հանդէսի հրատարակիչ պ. Գուլամիրեան հեռագրով խնդրում է մեզ յայտնել, որ «Արաքսը» արդէն ուղարկվեց բաժանորդներին։

—

Ցունիսի 27-ին, առաւօտեան $9^1/_2$ ժամին Զուբալօվի կոչված քարավանսարայի մօտ, կամուրջից իրան Կուրի մէջ նետեց մի քսան տարեկան ջահիլ կինտօ, որը իսկոյն անհետ եղաւ ջրի մէջ։ Նոյն օրը երեկոյեան խեղդվածի եղբայրը փորձեց նոյնպէս ջուրը նետվել, զուցէ եղբօր դժբաղդութեան պատճառով, բայց նրան թոյլ չը տուեցին։ Ասում են, որ խեղդվածի ծերունի հայրը շատ սաստ կերպով լսեց այդ լուրը,—երեւի որդուց շատ անբաւական էր։ Պատճառները դեռ չեն պարզված։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Մեր գաւառի շատ գիւղերում մայիսին սկսած ծաղիկ հիւանդութիւնը շատ զոհեր է տանում։ Ժողովուրդը ոչ մի առողջապահական պայմանների չէ ենթարկվում, և այդ պատճառով վարակիչ հիւանդութիւնները անարգել տարածվում են գիւղից գիւղ, տնից տուն։ Առողջապահական պահանջները դժուարութեամբ են պատուաստվում մեր ժողովրդի մէջ, ուստի և շատ ցանկալի էր, որ գէթ մի քանի գործնական միջոցներ ձեռք առնվէին, նրանց գործադրելու համար։ Այդ տեսակ միջոցներիցն է գիւղերում մի դեղատուն և գիւղական բժիշկ ունենալը, որպէս զի բժիշկը՝ ցաւը պատահած ժամանակ իսկոյն գլխին կանգնած լինի իր բոլոր պատրաստութեամբ, մանաւանդ որ ծաղկահատներ էլ չը կան մեր գիւղերում։ Այս օգտաւէտ միջոցը իրականացնելը դժուար չէ ժողովրդի համար։ Օրինակ. Ալէքսանդրօպօլ գաւառի նոյն իսկ մի բաժինը բաղկանում է քառասուն և վեց գիւղից, իւրաքանչիւրը միջին թւով հարիւրից աւելի ընտանիքով. միմեանցից ամենահեռաւոր գիւղերի տարածութիւնը երեք ժամից աւելի չէ։ Եւ եթէ բժշկի բնակութիւնը հաստատվի կենտրոնական մի գիւղում, ամենահեռաւոր գիւղը նրանից հեռու կը լինի ժամ ու կէս ճանապարհով, որ մի մեծ դժուարութիւն չէ։ Ուրեմն եթէ իւրաքանչիւր ընտանիք իր առողջութեան համար համաձայնվի վճարել տարեկան մի րուբլի, կարծում ենք, որ դրանից գոյացած գումարով կարելի է մեր առաջարկածը իրագործել, թէպէտ մեր ժողովրդի մէջ այս տեսակ նորութիւն ինքն իրան չի մարմնանայ, բայց անկասկած, եթէ նախաձեռնութիւն յանձն առնող լինի, դժուար չէ այդ բանը գլուխ բերել»։

—

ԶՄԻՒՌՆԻԱՑԻՑ մեզ գրում են յունիսի 10-ից հետեւեալը. «Պ. Ագամեան այսօր կը մեկնի Կ. Պօլիս. գրեթէ ամիսէ մը աւելի հիացման առարկայ եղաւ Իզմիրի ամբողջ հասարակութեան. վերջին անգամ ներկայացուց «Համլէթ», խուռն բազմութիւն մը ներկայ էր նոյն երեկոյ, և բաւական համակրալից ցոյցեր տեղի ունեցան։ Հռչակաւոր ողբերգուն մի քանի շաբաթ Պօլիս մնալէ յետոյ, պիտի ճամբորդի Եւրոպա»։

—

Քութայիսի նահանգում հետազօտութիւններ անող Ֆիլօկսէրային խումբը գտել է, որ տեղական խաղողի տեսակներից մէկը, այն է «մըծվանէ» կոչված խաղողի որթը, ազատ է մնում Ֆիլօկսերայով վարակվելուց։ Հաղորդելով այդ ուրախալի լուրը, տեղական ռուս լրագիրները հաղորդում են և մի նոր անհաճոյ լուր,—այն է, որ Շուլավէրի համարեա բոլոր խաղողի այգիներում երեւացել է «միլդիու» կոչված վտանգաւոր հիւանդութիւնը։

—

Մեզ գրում են ԶՄԻՒՌՆԻԱՑԻՑ. «Տեղիս առաջնորդական տեղապահ սրբազան հայրը, որ Մաղնիսա գացած էր տեղւոյն ազգային գործերը քննելու և տիրող կուսակցութիւնները հաշտեցնելու համար, եկեղեցի մտած պահուն նախատական ցոյցեր կը լինին, հակառակ կուսակցութեան պատկանող մի քանի անձինքների կողմէ. այս առթիւ ձերբակալութիւններ տեղի կունենան։ Այժմ մեծ յուզում կը տիրէ Մաղնիսայի մէջ։ Կը լսենք թէ քսան-երեսուն ընտանիքներ բողոքականութեան յարելու դիտաւորութիւն ունին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՍԱ-ՊԷՑԻ ԱՂԵՐՍԱԳԻՐԸ

Մենք արդէն հաղորդեցինք, որ Մուսա-պէյ, որի աւազակութիւնները Մուշի կողմերում ամեն տեղ արդէն յայտնի են, արդէն Պօլիս է գնացել մեծ շուքով։ Կ. Պօլսի մէջ Մուսա-պէյը ներկայացրել է Սուլթանին մի աղերսագիր։ Կ. Պօլսի բոլոր լրագիրներում տպագրված է այդ աղերսագիրը—ահա այն. «Նուաստս մանկութենէս ի վեր թէ պատերազմի և խաղաղութեան մէջ անձնուիրաբար և հաւատարմաբար ծառայած եմ Տէրութեան։ Բայց այժմ կը տեսնեմ որ գիս կամբաստանեն իբրև յելուզակ և չարագործ, և այս առթիւ դրպարտութիւնք կը լսուին մեր Օգոստափառ Վեհապետին արդարագործ կառավարութեան դէմ։ Իսկ ես այս ստայօդ զրոյցներէն ոչ մէկը չեմ ընդունիր, և փութացած եմ Կ. Պօլիս գալ արդարութիւն խնդրելու նպատակաւ։ Եթէ իմ կողմէս զրկանք, բռնութիւն կամ անիրաւութիւն կրողներ կան, պատրաստ եմ դատուիլ։ Եթէ այն տեսակ արարքներու մէջ գտնուած եմ, թող օրինաց տրամադրած պատիժն ի գործ դրուի ինձ դէմ։ Իսկ եթէ անմեղ եմ, թող զըրպարտիչք պատժուին։ Ուստի, կապաստանիմ Օգոստափառ Վեհապետին արդարութեան, որպէս զի իրաւունքն և անմեղութիւնն երևան հանուին»։ Ստորագրած է խոնարհ ծառայ Մուսա պէյ որդի Միրզա պէյի։

Հրատարակելով այդ գրութիւնը, Կ. Պօլսի հայ լրագիրները տեղեկացնում են և հետեւեալը. «Թուրք լրագիրք որք այս պաշտօնագիրը կը հրատարակեն, կը ծանուցանեն թէ Սուլթանն, ի նկատ առնելով Մուսա պէյին աղերսագիրն, հրամայած է դատական նախարարութեան որ Մուսա պէյի դէմ գանգատ ունեցողներ պատկանեալ դատարաններուն դիմեն և դատն ըստ օրինի տեսնուի, և դատական գործողութիւնք փութով յառաջ տարուին, և եթէ Մուսա պէյի դէմ դատ ունեցողներն ի Մուշ կամ ի Բաղէշ են այժմ, Կ. Պօլիս բերուին, և եթէ ամբաստանողք աղքատ մարդիկ են և վկայներ բերել տալու պէտք ունին, ծախքերը պաշտական սնտուկէն վճարուին, ետքէն առնուելու համար դատապարտեալ կողմէն, և այս մասին պէտք եղած պատուէրներն հեռագրուին Բաղէշի կուսակալին։ Վեհ. Սուլթանին այս հրամաններն անմիջապէս գործադրեցան, և Մեծ-Եպարքոսին կողմէ պէտք եղած հեռագրական հրամանը ղրկուեցաւ Բաղէշի կուսակալութեան, որոյ ներքև կը գտնուի Մշոյ գաւառ»։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 20 յունիսի

Երկու օր է Պօլսի հայերը չունին ուրիշ խօսակցութեան առարկայ, բայց եթէ պ. Շահլամեանցի նուագահանդէսն, նուագահանդէս, որուն նմանը չէր տեսնուած ի Պօլիս, գէթ հայոց մէջ, թէպէտև չենք սխալիր, եթէ ըսենք նաև օտարներու մէջ։ «Երեսուն տարի է Բերայի մէջ այսպիսի ձայն մը չէր լսուած» կըսէին նոյն օրը անոնք որք աւելի մէկ քառորդ դար է կը շնչեն Բերայի կ օ ս մ օ բ օ լ ի տ օդը, և տեսած են ամեն կարգի երգիչներ ու արուեստագէտներ։

Եւ անոնք, որ Պօլսէն դուրս ելած և լսած են Եւրոպիոյ մեծ թէնօրներն, անոնք ալ հիացած էին։ «Աննման ձայն, որ մշակուելով Թէմպէրլիկի մը ձայնը պիտի ըլլայ»,—այս էր ընդհանրական վկայութիւնը. և իտալացիք ոմանք, քիչ մը իտալական երեւակայութեան օժանդակութեամբը—զայդ պէտք է խոստովանիլ—գին կը կտրէին այդ ձայնին տարեկան կէս միլիօն Ֆրանկ։

Պօլսի առաջին թատրոնին մէջ, որ հայոց թատրոնն է Նոր Թատրոն անուամբ, տեղի կունենար այդ նուագահանդէսը կիրակի օրը, յունիսի 18-ին, ժամը $2^1/_2$-ին։ «Քնար» ընկերութիւնը նուիրած էր իր աջակցութիւնը պ. Շահլամեանցի։ Մի քանի ամիս առաջ առիթ ունեցանք խօսել այդ ընկերութեան վրայ, որու նպատակն է նպաստել երաժշտութեան զարգացումին. այդ ընկերութիւնը համակրութիւն և յաջողութիւն գտաւ. ներդաշնակութիւնը կը տիրէ այդ ներդաշնականուէր անդամներու միջև. և այս երկրորդ նուագահանդէսն է, որ կատարեալ յաջողութեամբ կուտայ։

Երգերն մեծ մասամբ հայերէն, երգիչն հայ, թատրոնը հայ, ունկնդիրք հայ, կատարեալ հայկական հանդէս մը։

Այդ առուր հայ երգերն Պօլսի համար օտարաշխարհեայ էին—եթէ երբէք կրնանք այդ ածականը դրոշմել Կովկասէն եկած երգերուն։ «Ծիծեռնակը», «Սոխակի երգը», «Հազար երանին» սրտերու կարօտը կը յագեցնէին, ժողովուրդի ոգին կը յուզէին, կը վառէին։ Ամեն մէկ անգամ, որ կը վերջանար հայերէն երգ մը, ժողովուրդը որոտընդոստ ձայնով կը գոչէր՝ «հայերէն երգ, հայերէն երգ» և հայերէն երգը կը լսուէր, ամեն մի եղանակ կրկնուեցաւ. և Շահլամեանց ոգևորուած ինքն իրմէ դուրս ելած, լսելի կընէր այնպիսի ձայն մը, որուն—եթէ չափազանցութիւն չը համարէք—ինքն ալ կը զարմանար։

Խրիկունը ուրախութիւնը ընդհանուր էր Պօլսի մէջ. ամեն թաղերէ դիմած էին ի Բերա։ «Արեւելք» եղած էր միակ աջակիցը պ. Շահլամեանցի. մի քանի յօդուածներ, որոց մէջ առաջ բերուած էին Ռուսիոյ մամուլի կարծիքներն, և Կովկասի թերթերու՝ «Մշակի» և «Արձագանքի» գ ն ա հ ա տ ո ւ մ ն ե ր ն բաւական եղած էին ժողովուրդը պատրաստելու։

Եւ սակայն որքան ցաւ յաջորդ օրն անոնց համար, որք կարող չէին եղած թատրոնը գնալ յունիսի 18-ին. և այդ ցաւողներու մէջէն գլխաւորապէս անոնք էին, որք մերժած էին իրենց խրկուած տոմսակներ։ Այստեղ բացատրութիւն մը։ Պօլսի մէջ, երբ մի ո և է հանդէս տեղի կունենայ, նոյն իսկ զուտ գեղարուեստական հանդէս մը, բարեգործական երևոյթին ներքև կը ներկայայ. յանձնաժողով մը կը կազմուի, տոմսակները կը վաճառուին, ամեն ոք խ ա թ ր ի չ ո ւ ն տոմսակ կընդունի. թատերական ներկայացում կրնայ ամենախայտառակ բան մը ըլլալ, նուագահանդէս մը կրնայ ամենէն աւելի անհրաժեշտ ձայներէ ու գործիքներէ կազմուիլ, այդ ամենը ոչինչ։ Իսկ օր մը մի Ագամեան ներկայացում կուտայ, մի Այվազօվսկի պատկերահանդէս մը կը սարքէ, մի Շահլամեանց իր ձայնը կը հնչեցնէ, իրական տաղանդներ, որք մի քանի ազգերու հովանիին կարօտ չեն զգար ինքզինքնին և ահա դատարկութիւնն հանդիսավայրին մէջ, և եթէ բոլորովին դատարկութիւն ալ չէ, գէթ չը հաւասարեր բազմութիւնը «ընդ հովանեաւ փսեմաշուք էֆէնդիի» տրուած հանդիսին։ Պ. Շահլամեանց չուզեց ազգերու հովանին, բայց բարեկամներէն ոմանք, գիտնալով Պօլսի սովորութիւնը, «Քնար» ընկերութեան միջոցաւ տոմսակներ խրկեցին։ Եւ այդ տոմսակները մերժուեցան, և այնպիսի անձերու կողմանէ, որք պ. Շահլամեանցը գործածեցին իրենց պաշտպանութեան ներքև գտնուող բարեգործական գործերու, որք թախանձանօք իրենց տունը կը հրաւիրեն զնա, և էն սուղ տոմսակը, որ տ ա ս ը րուպլի է, մերժեցին։ Մերժողները Պօլսի առաջնակարգ հարուստներն էին. մենք չենք զարմանար, գեղարուեստական ճաշակը կրթութիւն է, դաստիարակութիւն է. Պօլսի հարուստներէ շատերը, որք դիպուածով այդ վիճակին հասած են, բոլորովին զուրկ են այդ ճաշակէն։ Մտէք անոնց տուները և կը տեսնէք փառաւոր զարդարուած սենեակներ, բայց այդ փառքը խեղճ տգէտ ժողովուրդը կը շլացնէ. հայելիներ, թանկագին պատի թուղթեր, թաւիշէ նստարաններ, զորգեր, ինչ որ կուզէք կայ. բայց երբէք մի նկար. յետին ռամիկը կարող է այդպիսի ս ա լ օ ն ունենալ, բայց ազնուական ճաշակ մը միայն գիտէ գեղազարդել սրահ մը։ Ատամնաբոյժներու սրահներն, ուր յաճախորդ հիւանդները կը սպասեն, աւելի ճաշակաւոր են։ Եւ ինչպէս զարմանալ ուրեմն, որ այդպիսի ճաշակի տէր մարդիկ կարենան սքանչելի նուագահանդէս մը բան հասկանալ. եթէ հասկնային այդ զարմանալի պիտի ըլլար։

Տեսանք մենք, որ աղքատներու համար պահուած տեղերն, բ ա ր ա ա ի ն հինգ ղուրուշանոց (45 կոպէկ) արժեցող տեղերը գրաւուած էին. գետինն ալ գրաւուած, օթեակներու մեծ մասը նոյնպէս։ Միայն առաջնակարգ օթեակները՝ «մեծ հարուստներու» պահուածները թափուր էին։

«Քնար» ընկերութիւնը, երիտասարդներու

խումբեր իրենց պմայլումին իբր ԹԷԹԷւ արտայայտիչ նշան մը, նուիրեցին պսակներ առ պ. Շահլամեանց, ինչ որ չը պատահեր յաճախ։

Պ. Շահլամեան մի քանի օրէն կը մեկնի Պոլսէն Իտալիա գնալու համար. Պոլիս անցուցած մի քանի շաբաթներն զանազան տեսակէտներով օգտակար եղաւ մեզ, և իր նուագահանդէսն ալ պիտի նպաստէ պոլսեցի հայ տղու մը «Քնարի» կողմանէ Եւրոպա ուղարկուելուն, երաժշտութիւնը կատարելագործելու։

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Հռոմից լուր է ստացված Վիէննայում, որ պապը անխուսափելի է համարում պատերազմը եւրոպական պետութիւնների մէջ, և այն կարծիքն է յայտնել, որ պատերազմի դէպքում Վատիկանը վտանգաւոր դրութեան մէջ կարող է ընկնել։ Լուր կայ մինչև անգամ, որ պապը համաձայնութիւն է կայացրել Սպանիայի հետ, որպէս զի պատերազմ եղած ժամանակ ինքն այնտեղ տեղափոխուի։

—Բուդա-Պէշտից գրում են, որ մինչև հազար հոգի մաղեարներ խմբովին Պարիզ են ուղևորվում, որտեղ դիտաւորութիւն ունեն քաղաքական ագիտացիա անելու։

—Դուբլինից գրում են, որ նորերս կրկին տեղի ունեցան մի քանի ձերբակալութիւններ։ Ձերբակալվածները իրլանդացի գործիչներից են։

—Լոնդոնից հեռագրում են, որ ձիաքաշ երկաթուղու կառապանների գործադուլը դադարեց, հէնց որ լիութիւն տրվեց նրանց պահանջներին։

—Բուլգարական կառավարութիւնը, ինչպէս գրում են Սօֆիայից, իր շնորհակալութիւնն է յայտնել աւստրիական կառավարութեանը՝ Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի այն ճառի համար, որի մէջ նա բարեկամական զգացմունքներ է արտայայտել Բուլգարիայի համար։

—Իտալական քաղաքական գործիչների շըրջաններում վերջին ժամանակներս յաճախակի են երևում բողոքներ, որոնք ուղղված են այն բանի դէմ, որ Իտալիան մասնակցում է երեքպետեան դաշնակցութեան։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եապօնիայում դեռ իններորդ դարում մանուկներին ուսումնարաններում ուսում տալը ըստիպողական էր։ Այժմ այնտեղ կան 53,000 տարրական դպրոցներ, չքաւորները և աղքատները ձրի են ուսում ստանում. բոլոր եւրոպացիները, որոնք Եապօնիայումն են եղել, մեծ հրճուանքով են խօսում Եապօնիայի ուսումնարանների, առողջապահական կազմութեան, լուսաւորութեան, մաքրութեան և կարգապահութեան մասին։

* * *

Մի գերմանական ուսուցիչ, ապրելով այնպիսի տեղում, ուր մայրերը յիմար սովորութիւն ունեն իրանց լացկան երեխաներին խաշխաշով քընեցնելու, աշխատել է համեմատել մանկութեան ժամանակ խաշխաշ ստող երեխաների վերաբերեալ տեղեկութիւնները, նրանց աշակերտական առաջադիմութեան վերաբերեալ տեղեկութիւնների հետ։ Բանից դուրս է գալիս, որ իր աշակերտներից 30% մանկութեան ժամանակ խաշխաշ են գործածել, և հէնց դրանք էլ ամենաթոյլ աշակերտներն են եղել։ Նրանցից մէկը միայն դասարանի մէջ երկրորդն է եղել, իսկ մեծամասնութիւնը երկրորդ տարին մնում է նոյն դասարանում, կամ եթէ միւս դասարան են անցնում եղել, այն էլ մեծ դժուարութեամբ։

* * *

Պարիզում մի շատ գեղեցիկ և օգտաւէտ հաստատութիւն կայ, որի նպատակն է հագուստ և ուտելիք մատակարարել ուսումնարան երթևեկող չքաւոր մանուկներին։ Բացի դրանից ուսումնարանի աշակերտներին ամենաչնչին փողով, այն է $2^1/_2$ կոպէկով տոմսակներ են բաժանում, ճաշարաններում ճաշելու համար։ Եթէ աշակերտները այնքան խեղճ են, որ $2^1/_2$ կոպէկ ճաշի համար վճարել չեն կարող, տոմսակները ձրի են տրվում նրանց, բայց այնպէս որ միւս աշակերտները չիմանան։ Սովորական ճաշը բաղկացած է մսից, բանջարեղէններից կամ կաղբասից և սալից մի մեծ կտոր հացի հետ միասին։ Այդ բոլորի հետևանքը շատ բաւականացուցիչ է։ Մանուկները ամեն կողմից լաւ են զարգանում և ծնողները այդպիսով ազատվում են սղորմութիւն ստանալու ստիպողականութիւնից։ Այդ տեսակ ճաշերի համար տարէնը 300,000 ֆրանկ է ծախսվում, մի և նոյն ժամանակ այդ ճաշերի, նմանապէս և չքաւոր մանուկներին հագուստ և ուտելիք մատակարարելու համար հասարակական հանգանակութիւն է լինում, այնպէս որ իւրաքանչիւր տարվայ ծախսը 500,000 ֆրանկի է հասնում։

* * *

Զմիւռնիայից արտասահմանի հայոց մի լրագրի թղթակիցը հետևեալն է գրում. Նոր երիտասարդութիւն մըկայ վառվռուն, գործունեայ, համակրելի և ապագայ բարեյրջութեան մը յայսերով լի՝ հետաքրքրին շուրջ կը լեցուի, կը հետաքրքրէ և կը հետաքրքրուի։ Ազգային վիճակին վրայ կը սիրեն խօսիլ, վիճել, զայն դարմանելու միջոցներ գտնել և այլն։ Շատ գոհ սրտով տեսնուեցայ այս երիտասարդութեան մեծամասնին հետ։ Ընթերցարան մ'ունին երկար տարիներէ ի վեր, ուր կը գտնուին տասէն աւելի ազգային և օտարազգի թերթեր՝ ամեն օր ընթերցողների տրամադրութեան ներքև դրուած։ Երկար ժամանակ չէ որ այս ողջամիտ երիտասարդութիւն ազգային գործերի գլուխ անցած, ազգօգուտ վարչութիւն մը —երեսփոխանութիւն, քաղաքական և ուսումնական ժողովներ—կազմակերպած է։ Այցելեցի ազգային երկսեռ վարժարաններն, որոց արտաքին կանոնաւորութիւնն կը գերազանցէր ներքին բարեկարգութիւնն։ Միւս կողմէն մանկական պարտէզն գերմանական մանկավարժութեան ծրագրովն հաստատուած խիստ գոհացուցիչ վիճակ մ'ունէր թէ արտաքին և թէ ներքին բարեկարգութեան տեսակէտովն։ Այս մանկական պարտէզ կը կառավարուի օրիորդական «Կրթասէր» ընկերութեան մը ծախքովն»։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՎԻԷՆՆԱ 26 յունիսի։ Տաաֆէ ընդունեց երէկ Բրիւննում գործադուլ արած բանւորների պատգամաւորներին և խոստացաւ, որ կառավարութիւնը բանւորներին կաշակցի՝ տէրերի հետ համաձայնութիւն կայացնելու համար։

ԼՕՆԴՕՆ 26 յունիսի։ Երէկ վերջացաւ Պարսից Շահի Լօնդօնում մնալու ժամանակամիջոցը։ Նա այցելելու է մարկիզ Սալըսբըրիին Գետֆիլդում, որտեղ կը մնայ մի օր, և ապա կը ճանապարհորդի Անգլիայի և Շօտլանդիայի զանազան կողմերը։ Այդ ճանապարհորդութիւնը կը տևէ մինչև յուլիսի 15/27, որից յետոյ Շահը կը գնայ Պարիզ։

ՊԱՐԻԶ, 26 յունիսի։ Երէկ սահմանադրութեան վերաքննութեան 2,000 կողմնակիցները՝ հաւաքվելով Պերիգում, 'ի պատիւ Բուլանժէի ցոյցեր արեցին, նման այն ցոյցերին, որոնք նախորդ օրը տեղի էին ունեցել Բօրդօում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 յունիսի։ Թագաւոր կայսրը գնել է Մօսկվայի նահանգի Սերպուխեան գաւառում գտնվող Հաւչիկինայի մի հին կալուածքը, որը նշանաւոր է իր հին ձեռագիրներով, գեղեցիկ գիրքով և առողջարար ջրերով։

ՊԱՐԻԶ, 27 յունիսի։ Սենայի դեպարտամենտի երդուեալների դատարանը վճիռ կայացրեց այն գործի վերաբերմամբ, որով «Intransigeant» և «Presse» լրագիրները մեղադրվում են աւագ դատախազ դը-Բօրէնէրի դէմ դիֆամացիա անելու մէջ. այդ վճռի համեմատ «Intransigeant» լրագրի պատասխանատու խմբագիրը դատապարտված է բանտարկութեան 1 ամսով, 1,000 ֆրանկ տուգանքի, և 2,000 ֆրանկ էլ վնասները ծածկելու համար, իսկ այն տպարանի տէրը, ուր տպագրվում է «Presse» լրագիրը, ենթարկված է՝ 300 ֆրանկ տուգանքի, և 1,000 ֆրանկի վնասները ծածկելու համար։

ԼՕՆԴՕՆ, 27 յունիսի։ Կրիտէ կղզուց հաղորդում են, թէ այն պատճառով, որ Թիւրքիայի լիազօր Մահմուդ-փաշան հրաժարվեց լիութիւն տալ դժգոհ կուսակցութեան պահանջներին, դիւանական ատեանականութիւնը հրաժարվում է տասանորդ վճարել։ Զօրքը և ժանդարմը, որոնց յանձնված էր օգնելու տասանորդը հաւաքելու գործին, ստիպված էին յետ քաշվել ժողովրդի սպառնալիքների առաջ, որպէս զի արիւնհեղութեան առիթ տուած չը լինեն։

ՊԱՐԻԶ, 27 յունիսի։ Լագերի և Դերուլէդի ճանապարհորդութիւնը, որ նրանք կիրակի և երկուշաբթի օրը արեցին Դօրդօնի դէպարտամենտում, առաջ բերեց զանազան կուսակցական բնաւորութիւն ունեցող ցոյցեր։ Երէկ Մօնտրէնում տեղի ունեցան կռիւներ բուլանժեանների և հակա-բուլանժեանների մէջ։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Յունիսի 27-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ—. .	98 ր.	—	»
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	48 »	—	»
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	38 »	80	»
Ոսկի — արժէ — . .	7 »	81	»
Մաքսային կուպօններ — . .	156 »	—	»
Արծաթ — — — . .	1 »	13	»
Բօրսային դիսկօնտներ —	6 և 7%		»
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին շրջանի	99 »	25	»
— — — — 2-րդ —	98 »	87	»
— — — — 3-րդ —	98 »	62	»
— — — — 4-րդ —	98 »	62	»
— — — — 5-րդ —	98 »	62	»
— — — — 6-րդ —	98 »	62	»
Նոր 4%	83 »	50	»
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին շրջ.	99 »	—	»
— — 2-րդ —	98 »	87	»
— — 3-րդ —	98 »	75	»
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	268 »	—	»
— երկրորդ —	243 »	75	»
$5^1/_2$% րէնտա.	102 »	50	»
Ոսկեայ րէնտա.	173 »	—	»
Եօթերորդ կօնսոլիդ. փոխառ. . .	142 »	—	»
Նոր երկաթուղային րէնտա . . .	99 »	—	»
5% գրաւակա՛ն թղթեր կալուած.			
փոխ. կրեդ. ընկ. մետ.	138 »	25	»
— — թղթադ. .	92 »	75	»
Գրաւ. թղ. Ազնւ. բանկի . . .	98 »	25	»
Գիւղական բանկի	102 »	75	»
6% գրաւ. թղ. Թիֆլիսի—27 և 43տ.	— »	—	»
— —Քութայիսի-18 և 43տ.	— »	—	»
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ	95 »	—	»
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ . .	94 »	—	»
Օդէսայի — — .	95 »	—	»
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ. .	— »	—	»

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը թոյլ է։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Ա. Դ. Ձեզ արդէն մի անգամ առիթ ունեցանք պատասխանելու, որ խմբագրութիւնը յանձն չէ առնում փոստով որ և է գրուածք յետ ուղարկելու։ Դուք խնդրել էք չը տպագրել ձեր գրուածքը,—և նա մնում է խմբագրատանը։ Եթէ կամենում էք յանձնարարեցէք մէկին յետ ստանալու։

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ. Զ. Միրզոյեան. Ձեր խնդիրքի համաձայն, ձեր եղբօր Ն. Միրզոյեանի անունով Բաշնորաշէն ուղարկվող «Մշակը» կուղարկվի այդտեղ ձեր գրած հասցէով։

ՁԻԹԻՇԼԵԱՐ. Մ. Ա. Ձեր նամակի տակ ամբողջ ստորագրութիւն չը կայ,—ուստի տպագրվել չէ կարող։

ԳԱՆՁԱԿ. Տ. Խմբագրութիւնը որ և է յօդուածի կամ թղթակցութեան առիթով ոչ մի գրագրութիւն անել ոչ ոքի հետ չէ կարող։ Նոյնպէս և փոստով ոչ մի գրուածք յետ չէ ուղարկվում։ Եթէ համաձայն էք, որ ձեր պատասխանը ենթարկվի այն կրճատումներին, որ մեր հայեցողութեամբ հարկաւոր է, ուրեմն չուշացէք յայտնել որոշ կերպով։

Ժամանակաւոր խմբագիր Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆՑ

Հրատարակիչ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

COMPAGNIE DES MESSAGERIES MARITIMES

PAQUEBOTS-POSTE FRANÇAIS.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ Ուրբաթ, 7/19 յուլիսի ԲԱԹՈՒՄԻՑ դուրս կը գնայ շոգենաւ „L'ERYMANTHE" (ԷՌԻՄԱՆԹ) նաւապետ MERLIN (ՄԵՐԼԻՆ), մտնելով Կ. Պոլիս, Պորտ-Լահօս և Լակավալ։ Ագէնտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գ. ԼՍՍԷՆԺԷՐ, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ԳԷՈՐԳ ՀԵԶՈՒԲԵԱՆ ՀԵԶՈՒԲԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ ԳՕԼԴԼՈՒՍ։ 1—2

ՊՐՕՎԻԶՕՐ **Ա. ՇՏԷԽԷՐԻ** ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՑԱՒԻ ԵՒ ՓՉԱՆԱԼՈՒ ԴԷՄ

ՊՕԴՕԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԴԵՂ ԿԱԹԻԼՆԵՐ 50 ԿՈՊ.
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՕԿԱՑԻՆԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱՅԻՆ ԷԼԻԿՍԻՐ 80 ԿՈՊ.
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱՏԱՄՆԱՅԻՆ ՓՈՇԻ 30 ԿՈՊ.

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏ.

ЗУБНЫЯ КАПЛИ: кор. 50 к.
ЗУБНОЙ ПОРОШОКЪ: кор. 30 к.
ЗУБНОЙ ЭЛИКСИРЪ: фл. 80 к.
А. ШТЕХЕРЪ

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ կովկասեան դեղավաճառատան, և պ. պ. Շահպարոնեանցի, Մակկէրի, Սէնչիկովսկու և Ազմուրովի դեղատներում. ԲԱԳՈՒԻ մէջ, Բէկկէրի մօտ, ՔՈՒԹԱՅԻՍՈՒՄ՝ Կոկոչեվի մօտ, ՍՏԱՎՐՕՊՕԼՈՒՄ, Բրոխնօցկու մօտ և ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐՈՒՄ։ 20—52 (Հ.)

1822 թուականից գոյութիւն ունեցող և 20 մեդալների ու պատուաւոր դիպլօմների արժանացած

ԱՊԱԿԵՂԷՆԻ, ԲԻՒՐԵՂԻ ԵՒ ՊԱՏՈՒՀԱՆԻ ԱՊԱԿԻՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

1865 Թ. „ՁԵԽԻ" 1882 Թ.

ԻԳՆԱՏԻ ԴՕՐԴԼԻՋԿԱ ՖԻՐՄԱՅԻ

որի պահեստները գտնվում են ՎԱՐՇԱՎԱ, Сенаторская, № 19 и Граничная, № 6 ԼԻԻԲԼԻՆ, ԼՕՁ և ԲՐԵՍՏ-ԼԻՏՕՎՍԿ քաղաքներում։

Առաջարկում է իր պատրաստած բիւրեղէններ, այսինքն ամեն տեսակի հարթ և ոզորկ ապակիներ, նոյնպէս և գոհարանման և բիւրեղանման ապակիներ, սեղանի սպիտոյքներ, ծաղկամաններ, սրուակներ, գեղավաճառատան ամօթներ, լամպայի պիտոյքներ և լուսամուտի ապակիներ, որ պատրաստում են բելգիական և ֆրանսիական եղանակով։

ԲՈԼՈՐՆ ԷԼ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳՆԵՐՈՎ։ 2—4 (Հ)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Հրաւիրում է երկու բարձրագոյն կրթութիւն ստացած ուսուցիչ ռուսաց լեզուի, ընդհանուր պատմութեան և ընդհանուր աշխարհագրութեան դասերի համար, և երկու հմուտ մանկավարժ երկրորդ նախակրթարանի երկու զուգընթացների համար։ Առաջինների վարձատրութիւնը պայմանաւոր է, իսկ երկրորդներինը հինգհարիւրական րուբլի։ Ցանկացողները, ներկայացնելով իրանց ուսումնական վկայագրերը, թող դիմեն դպրանոցի տեսչին հետևեալ հասցէով Эривань, Доктору Арутюнянцу. 4—8

Дозволено цензурою, Тифлисъ 28 Іюня 1889 г. Типографія Канцеляріи Главноуп. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.